

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

PROF. DR. METİN AKAR'A ARMAĞAN

(Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 4, Aralık/December 2021)

Zeki KAYMAZ

Prof. Dr., Ege Üniversitesi
zekikaymaz@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1332-2899>

Tıpkıbasımının Yeniden Yayınlanması Münasebetiyle *Kadı Burhaneddin Divanı*'nda Yeni Okuyuşlar

*New Readings in the "Divan of Kadı Burhaneddin" upon
the Republishing of its Facsimile*

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 30.10.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 02.12.2021

Yayın Tarihi/Published: 30.12.2021

Atıf/Citation

KAYMAZ, Z. (2021). Tıpkıbasımının Yeniden Yayınlanması Münasebetiyle *Kadı Burhaneddin Divanı*'nda Yeni Okuyuşlar *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(4), s. 1632-1645.
<https://doi.org/10.34083/akaded.1016712>

KAYMAZ, Z. (2021). New Readings in the *Divan of Kadı Burhaneddin* upon the Republishing of its Facsimile. *Journal of Academic Language and Literature*, 5(4), p. 1632-1645.
<https://doi.org/10.34083/akaded.1016712>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

1345 yılında Kayseri'de doğan Kadı Burhaneddin Ahmed, kadılık, vezirlik, naiplik ve hükümdarlık yapmış bir şairdir. 1398 yılında 54 yaşındayken Akkoyunlu hükümdarı Kara Yülük Osman Bey tarafından yine Kayseri'de öldürülmüştür. 1394 yılında yani Kadı Burhaneddin daha hayatta iken istinsah edilmiş nüshası elimizde bulunan Divan'ı, hem Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliklerini hem de şairin ağız özelliklerini yansıtan önemli bir kaynaktır.

Kadı Burhaneddin'in divanı, Muharrem Ergin tarafından 1980 yılında İstanbul'da yayınlanmıştır. Kadı Burhaneddin'in çetin bir şiir dili olduğuna dikkat çeken Muharrem Ergin, bu hacimli divanı yetkin bir şekilde yayınlamıştır. Muharrem Ergin, bu yayının ön sözünde her şeye rağmen metinde çözülmemiş yerlerin ve hatta yanlış okunmuş kelimelerin kalmış olabileceğini de kaydetmiştir. Kadı Burhaneddin'in divanının tıpkıbasımı 2020 yılında yeniden yapılmıştır. Bu yazıda, Muharrem Ergin'in yukarıdaki tespitinden ilham alarak ve yeni tıpkıbasımdan da yararlanarak Kadı Burhaneddin Divanı'ndaki şiirler gözden geçirilmiş ve düzeltilmesi gerektiğini düşündüğümüz yerlerle ilgili tespitlerimiz ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadı Burhaneddin Divanı, Gazel, Eski Anadolu Türkçesi

Abstract

Kadı Burhaneddin Ahmed, who was born in Kayseri in 1345, is was a poet who served as a judge, vizier, regency and ruler. In 1398, when he was 54 years old, he was killed by the Akkoyunlu ruler Kara Yuluk Osman Bey, again in Kayseri. His Divan, which was copied in 1394 when Kadı Burhaneddin was still alive, is an important source that reflects both the characteristic features of Old Anatolian Turkish and the dialect characteristics of the poet.

Kadı Burhaneddin's divan was published by Muharrem Ergin in 1980 in Istanbul. Noting that Kadı Burhaneddin had a difficult complex language of poetry, Muharrem Ergin published this voluminous divan competently. In the preface of this publication, Muharrem Ergin also noted that despite everything, there may might be unsolved parts in the text and even misread words. The facsimile of Kadı Burhaneddin's divan was reprinted in 2020. In this article, the poems in Kadı Burhaneddin's Divan have been reviewed, inspired by the above determination of Muharrem Ergin and benefiting from the new facsimile, and our determinations about the places we think should be corrected are revealed.

Keywords: Divan of Kadı Burhaneddin, Ghazel, Old Anatolian Turkish

Giriş

Oğuzların Salur boyuna mensup bir aileden gelen Kadı Burhaneddin Ahmed, dönemin Kayseri Kadısı'nın oğlu olarak 1345 yılında Kayseri'de doğmuştur. Kadılık, vezirlik ve naiplik yapan ve Sivas'ta hükümdarlık tahtına çıkan Kadı Burhaneddin Ahmed, siyasi mücadelelerle geçen bir ömürden sonra, 1398 yılında 54 yaşındayken Akkoyunlu hükümdarı Kara Yülük Osman Bey tarafından Kayseri'de öldürülmüştür. 1394 yılında yani Kadı Burhaneddin daha hayatta iken istinsah edilmiş nüshası elimizde bulunan Divan'ı, hem Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliklerini hem de Kadı Burhaneddin'in ağız özelliklerini yansıtan önemli bir kaynaktır. Kadı Burhaneddin'in şiir dilinin inceliklerini sanırım Muharrem Ergin'in şu sözleri gayet açık anlatmaktadır: "Kelime hazinesi çok geniş, dili kullanım şekli ve ifadesi çok kıvraktır. Şiirlerinde onun Türkçeyi avuçlarında nasıl hamur gibi yoğurduğunu, nasıl şekilden şekile soktuğunu büyük bir hayretle ve hayranlıkla takip edersiniz. Gerek mâna ve nüans bakımından, gerek şekil bakımından kelime oyunları Kadı Burhaneddin'de fevkalâde yüksek, hatta bazen da anlaşılması çok güç bir düzeye varmaktadır." (Ergin, 1980, s. IV).

Kadı Burhaneddin Ahmed'in Divanı'ndan seçilen şiirler Ali Alparslan tarafından hazırlanmıştır (Alparslan, 1977). Divan'ın tamamını ise 1980 yılında Prof. Dr. Muharrem Ergin İstanbul'da yayınlamıştır. Hatice Tören, Muharrem Ergin'ce yayınlanan metni esas alarak ilk 100 sayfasındaki gazelleri yeniden değerlendirmiş ve bazı yeni okuyuşlar önermiştir (Tören, 2000). Metin Akar ise, Kadı Burhaneddin Divanı'ndaki bir tuyuğ üzerinde durmuştur. (Akar, 1998) Son olarak Zeki Kaymaz bir gazel üzerinde okuma ve anlamlandırma değerlendirmesinde bulunmuştur. (Kaymaz, 2021)

İnceleme

Kadı Burhaneddin'in çetin bir şiir dili olduğuna dikkat çeken Muharrem Ergin, bu hacimli divanı yetkin bir şekilde yayınlamış ve bu yayının ön sözünde her şeye rağmen metinde çözülmemiş yerlerin ve hatta yanlış okunmuş kelimelerin kalmış olabileceğini de kaydetmiştir (Ergin 1980:VII). Kadı Burhaneddin'in divanının tıpkıbasımını Türk Dil Kurumu 2020 yılında yeniden yayınlamıştır. Yazıda, Ergin'in yukarıdaki tespitinden ilham alarak ve yeni tıpkıbasımından da yararlanarak Kadı Burhaneddin Divanı'ndaki şiirler gözden geçirilmiş ve düzeltilmesi gerektiğini düşündüğümüz yerlerle ilgili tespitler ortaya konmuştur. Düzeltilmesi önerilen örnekler benzer kelimelerin geçtiği örnekler hariç, divandaki sıralarıyla gösterilmiştir. Örneklerden sonra konulan köşeli ayrıç içindeki sayılar, beyitlerin Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı tıpkıbasımdaki yerlerini; yay ayrıçlardaki sayılar ise beyitlerin Ergin yayınındaki yerlerini göstermektedir.

Örneklerimiz ve önerilerimiz şu şekildedir:

dil özini kanyile kıldı nemâzî
kıldı o daz ile yüzüne nemâzî [17v.6] (70-1)

Beyitte, namaz kılınmasından söz edilmektedir. Bu yüzden o daz ile okunuşu avdazıla “abdestle” olarak okunursa beyitteki anlam düzelmektedir.

eyle ki cân virmişem yolına biliñüñ
‘aceb eger bu bili kişi eşer ise [21r.1] (85-5)

Beyitte sevgilinin beli ile yamaç, dağ beli arasında ulaşılmadaki güçlükten dolayı ilgi kurulmuştur. Bu yüzden şairin karşısında aşılması gereken bir engel vardır. Buna göre beytin aşağıdaki gibi okunması daha uygun olacaktır:

eyle ki cân virmişem yoluna bélüñüñ
‘aceb eger bu béli gişi aşar ise

maşûkaya didüm ki eger hüsn ile yiñdüñ
erenlere bahma nola çün dil eriseñ yâr [21r.13] (87-4)

Beytin ikinci mısrasındaki dil eriseñ, dilerseñ “istersen, dilersen” olarak okunursa “Eğer yâr istiyorsan, ne olur başkalarına bakma.” şeklinde anlaşılır.

getürüñ ‘ışkınıñ cenâyibini
ermişî kalmışumuzu yitürüñ [40v.4] (173-4)

Beyitteki sevgiliye ulaştıracak bineklerin getirilmesi ve yorulup kalanların yetiştirilmesi, ulaştırılması istenmektedir. Bu durumda ikinci mısradaki ermişî yerine armışî; yitürüñ yerine yétürüñ “ulaştırın, eriştirin” okuyuşu beytin bütünlüğüne daha uygun düşecektir.

sıma bini zülfüñ gibi ‘ışkuñda çünki toğruyam
sımasına bah ‘âşikuñ bârî anı suçıncası [56v.12] (245-5)

Kadı Burhaneddin, şiirlerinde aynı kelimeyi tekraren kullanmaz. Bu yüzden sıma ile sımasına kelimelerinin farklı anlamlara gelmiş olması gerekir. Bu durum göz

önünde bulundurulup ikinci mısradaki sımasına, sîmâsına “yüzüne” olarak değerlendirildiğinde “Onu suçlayacağına bari aşığın yüzüne bak.” ifadesi ortaya çıkar.

*zîkründe meğer kılur idüm ben lebini dün
yâr ağzum içinde sanasın ki şeker oldı* [60r.1] (261-2)

Beytin ikinci mısrasındaki yâr kelimesinin yar “ağız suyu” olarak okunması anlama daha uygun düşmektedir.

*şehâ şâhin gözün gönlümi alur
niçe ki bahrîler alır o harı* [65v.8] (284-6)

Yukarıdaki beyitte şair, sevgilinin şahin gibi gözünün gönlünü aldığını, bu durumun bahri kuşunun balıkçılı kapmasına benzediğini anlatmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde balıkçılı karşılığı “ohar” dır. Bu durumda anlama uygun düşmeyen o harı ibaresinin oharı “balıkçılı” olarak düzeltilmesi anlama açıklık getirmektedir.

*yatuban yüz ururam şol haka kim
senün tek yoh oturışda turışda* [68v.11] (300-4)

Beytin ilk kelimesindeki yatuban’ın yetüben “ulaşarak, yetişerek” şeklinde okunması bizce beytin anlamına daha uygun düşmektedir.

*em sem diyü varam lebüne gamzelerüni
niçe niçe yüregüme em sem kılâsın sen* [69r.7] (302-2)

Kelimeleri cinaslı olarak kullanmak, Kadı Burhaneddin’in en belirgin üslup özelliklerindedir. Beyitte em sem “ilaç, deva, em” anlamında iki kere kullanılmıştır. Bu yüzden ilk mısradaki em sem diyü kısmını emsem déyü “emsem, emeyim diyerek”, ikinci mısradaki kısmı da aynı şekilde em sem “ilaç, deva, em” olarak anlamlandırmak gerekmektedir.

*ger zülfünü ibrahîm bir lahza göre azar
gözine gözükmeye hergiz dahu ol sara* [72r.9] (314-7)

Yukarıdaki beyitte İbrahim Peygamber ve eşi Sârâ’dan söz edilmektedir. Bu yüzden sara kelimesi, özel isim olan sârâ olarak değerlendirilmelidir.

*ilâhî derdini gönülümüzden irme ırâh
ki derdi gönülümüze devâ vü dermândur* [91v.10] (399-5)

Beyitte, sevgilinin derdinin gönülden ırak edilmemesi, onun derdinin gönüle deva olduğu söylenmektedir. Şair burada ırâh ırma- şeklinde bir kökteş fiili yeğlemiştir. Bu yüzden irme kelimesi ırma olarak değiştirilmelidir. Beyitteki ırma, ır- “ayırarak, uzaklaştırmak” anlamlı fiilin olumsuzudur.

*hatâ kılmış saçı çîn idelüm biz
ki kılur ‘akl ile gönüüli pür-çîn* [92v.2] (403-4)

Beyitteki çîn idelüm ‘ün, çîn eydelüm “doğru söyleyelim” olarak okunması hem anlam hem de vezin açısından uygun olacaktır.

*didî ki ‘ışk semmi nireñi ağuladı
yüreğümü añışdurmâdum nesem didüm* [100v.12] (443-6)

Beyitte, şair aşk ağısını yüreğine sezdirmediğini, bu yüzden sanki zehri hiç hissetmemiş gibi ne zehri, hangi zehir? dediğini anlatmaktadır. Bu durumda nesem’i ne sem olarak değerlendirmenin daha uygun olacağı düşüncesindeyiz.

*kaçan kaçar iseñ nicesi koyısaram ben
ermeyiserem kovısaram tâ ki irince* [104r.5] (459-5)

Beyitte hem irince hem de ermeyiserem geçmektedir. Her ikisinin de er- “ulaşmak, erişmek” anlamında olması mümkün görünmemektedir. Ermeyiserem’i armayısaram “yorulmayacağım” olarak düşündüğümüzde söz konusu beyti

*kaçan kaçar iseñ nicesi koyısaram ben
armayısaram kovısaram tâ ki érince* şeklinde düzeltebiliriz.

*sâkîyâ nevrûz geldi mihr-i cânı depredür
bilünüñ işvesine bah ki cânı depredür* [104v.3] (462-1)

Beyitteki mihr-i cânı “canın güneşi” tamlamasındaki mihr’i nevrulâ ilişkilendirip, “Nevruzun güneşi canı kımıldatır, harekete geçirir.” anlamını düşünürsek mihr-i cânı tamlaması yerine mihr-i cânı ibâresi beyte daha uygun düşmektedir.

*serv ola mı boyuñuza ohşasa
kaşuñ olamı yüreğe oh şaşa* [179r.12] (806-1)

Yukarıdaki beyitte geçen şaşa, şeşe olarak düzeltilmelidir. Şeş- “çözmek, salmak” anlamındadır. Aynı şekilde bu gazelin [179v.44] (806-3) ve [179v.2] (806-5)’teki diğer beyitlerinde geçen şaşa da aynı şekilde düzeltilmelidir:

*uyur iken kirpügi kırdı bizi
vây eger gözi ohı oyak şaşa* *bir ohundan kim durur kayd eyleyen
illa gözleri ohın soyah şaşa*

Ayrıca yine bu gazelin [106v.] (471)’deki versiyonunun ilk beytinde yukarıda üzerinde durulan kelimenin şaşa, diğerlerinin ise şeşe olarak okunduğunu burada hatırlatmamız gerekir.

*her lahza gözüñ gönülüme oh şaşayım dir
zülfüñe tenüm anuñ için ohşaşayım dir* [171v.8] (770-1)

Bu beyitte de oh şaşayım, oh şeşeyim olarak değerlendirilmelidir.

*sini severem nideyüm ki baña inâyetüñ yoh
veli aña sevinürem ki sepişken olur o yüz* [106v.11] (472-5)

Kadı Burhaneddin Divanı [166v.10] (745-6)’ da geçen “derdüm gibi bu dünyâda sepişken uyuz görmedüm” mısrası yukarıdaki beyitte geçen “sepişken olur o yüz” ibaresine açıklık getirir. Burada bulaşıcı bir hastalık olan uyuz söz konusudur. O halde, “sepişken olur o yüz” deki o yüz, uyuz olarak okunmalıdır.

*ne belâdur gönülüm kuşına gözüñ sanemâ
'aceb olmaya çü ol şeh balaban bâlasıdur* [107v.10] (477-3)

Beytin ikinci mısrasının sonundaki bâlasıdur kelimesinin balasıdur “yavrusudur” şeklinde okunup anlamlandırılması daha uygun görünmektedir.

*yâr ol durur ki yâr yoluna vire cânını
bu söze râst dimeyene sine diyeler* [112v.1] (499-5)

Yukarıdaki mısralarda gerçek yârin yar yoluna canını veren olduğu, bu söze doğru değil diyene de “şüphen varsa, dene de gör” denileceği anlatılmaktadır. Buna göre beyitteki sine kelimesi, sına “dene, sına” olarak okunmalıdır.

*gül yine bu suffe içinde safâ düzer
nergis bu hastalığını câna şifâ düzer* [112v.13] (501-1)

Beytin ilk kelimesi Kadı Burhaneddin Divanı'nın tıpkıbasımında gül değil de gülşen'dir. Okunuşun da buna göre olması gereklidir.

*bülbül gerek ağlaya sabâha değin anca
ki düşe hayâdan gelinüñ üsdine şeb-nem* [114r.5] (507-2)

Beyitte bülbül den söz edildiğine göre, ikinci mısradaki gelinüñ kelimesinin gülünüñ olarak okunması en uygunu olacaktır.

*kapdı gönüli gözleri kurtılmadı andan
sunkur nite ki sayd ide gökteki uçarı* [132v.4] (591-3)

Şair, sevgilinin gözlerinin gönlünü kapmasını, bir sungurun gökteki bir kuşu kapmasına benzetmektedir. Beytin ikinci mısrasındaki uçarı kelimesi, Kadı Burhaneddin Divanı'nın tıpkıbasımında oharı'dır. O halde sungurun gökte kaptığı uçar değil, ohar yani "balıkçıl" dır.

*'ışkı yahar u hecri yihar gamzesi yuhar
sihhat cânuma yahar u yihar u yuharı* [132v.5] (591-4)

Beyitte, şair sevgilinin aşkının yaktığından, ayrılığının yıktığından, gamzesininse yok ettiğiinden söz etmiştir. Bu yüzden beyitteki yuhar, yohar; yuharı ise yoharı olarak okunmalı ve anlamlandırılmalıdır.

*biz onu 'ışk erine saymazuz ki
bu yola cân ile ya câna geldi* [138v.3] (616-7)

Beyitteki ya câna okunuşu anlama uygun düşmemektedir. Bu ibâre yacan- "çekinmek, kaçınmak, sakınmak" olarak düşünüldüğünde, şairin aşk yoluna çekinerek geleni aşk eri olarak kabul etmediğini anlamış oluruz.

*dil ü 'akl ile cânı gâret ider
saçar katı harâm ile helâli* [140v.10] (625-9)

Beyitte, haram ile helalin kesin şekilde birbirinden ayrılması söz konusudur. Bu yüzden saçar, seçer olarak okunmalıdır.

*odun gibi hecri oduna kaya tenümi
ol gevdesi nesrîn yüreği kaya revâ mı* [151r.9] (674-6)

Beytin ilk mısrasında geçen kaya, Kadı Burhaneddin Divanı'nın tıpkibasımında da bu şekildedir. Ancak kaya kelimesi koya olarak düzeltilirse beyit daha anlaşılır hale gelecektir.

*senden yaramayalar görüli
bunca ki görür yara gözünden* [149r.1] (664-5)

Bu beyitte de yukarıdaki gibi bir durum söz konusudur. İlk mısradaki yaramayalar yerine yıramayalar “ayıramayalar” okunuşu tercih edildiğinde beyit daha rahat anlaşılacaktır.

*irürse gerek 'ışk eri 'ışkın sine bârî
bu da'vîye inanmaz isen gel sine bârî* [166r.11] (744-1)

Yukarıdaki beyitte sine kelimesi iki kere kullanılmıştır. Bunlardan ilki sine “mezara” anlamındadır. Diğeri sine değil, sına “dene, sına” şeklinde okunmalıdır.

*ben susamış bu 'aşk yazısında kalmışam
ülitmege dimâğî lebüünden nebât irür* [171vr.13] (768-3)

Beytin ikinci mısrasında geçen ülitmeğe “ıslatmaya” kelimesini ölitmeğe olarak okuduğumuzda, dönemin dilini yansıtan daha doğru bir okuma elde etmiş oluruz.

*gözlerüñ beni diler zülfüñ ile biliş isem
'ayb olmaya anda çünkü yuharam bu gice* [175v.1] (786-2)

Beytin ikinci mısrasındaki yuharam kelimesi, yoharam “yıkırım, yok ederim” şeklinde okunmalıdır.

*idesin itdüñ ü idesüñi idisersin
idecegüñi idersin suçı bize yıрма* [182v.2] (821-2)

Şair, beytinde sevgilinin yapacağını yaptığını, edeceğini ettiğini ve bunun sonucunda kendisinin suçlanmamasını istemektedir. Bu anlam çerçevesinde düşünüldüğünde yır- “yırtmak, biraz yırtmak” filinin bu anlamı sağlamadığı görülmektedir. O halde, yıрма kelimesini yérme şeklinde okumak ve “kötüleme!, hor görme!” anlamını vermek uygun görünmektedir.

*turalum turmayalum iki cihândan senden
yâr u ağyâr yolına yatalum u yatmayalum* [191v.10] (869-5)

Beytin ikinci mısrasındaki yatalum u yatmayalum anlam bütünlüğüne uygun düşmemektedir. Bu yüzden yatalum u yatmayalum yerine yetelüm ü yetmeyelüm “ulaşalım veya ulaşmayalım” okunuşu düşünüldüğünde anlam bütünlüğü sağlanmaktadır.

*cihâmı pür ‘iber kılğıl saçını çün iper kılğıl
yüzüñ gül-berg-i ter kılğıl ki dervîşi vü dervîşân* [199v.8] (905-4)

Beyitte geçen “yavşan denilen güzel kokulu ot” anlamındaki iper’in ıpar olarak okunması tercih edilmelidir.

*bu ne hüsn olur ne boy ne sin begüm
hûrî misin ya perî nesin begüm* [156r.11] (698-1)

*bu ne hüsn olur bu ne boydur ne sin
âferîn cân âferîn cân âferîn cân* [135v.12] (606-1)

Beyitlerde boy kelimesiyle birlikte geçen ve anlamdaş olan sin’lerin sın olarak okunması uygun olacaktır.

*ögenler servi boyını geyik sinin unıtmazlar
bu boyun bu sinin gören ol ikisin nesin söyler* [194v.8] (881-5)

Boy ve sın kelimelerinin yukarıdaki gibi kullanılması bu beyitte de söz konusudur. O halde sinin, sınin olarak okunmalıdır.

*şi‘râya şi‘ri şâ‘ir eger irürür ise
cânım turağı şol boy ile sine mi diye* [95r.5](416-4)

Beyitte geçen sine, “göğüs” anlamındaki sine değildir. Boy kelimesiyle birlikte kullanıldığına göre burada da söz konusu kelime sına “boya, posa” olarak okunmalı ve anlamlandırılmalıdır.

*buyurdı ‘ışk şâhı ki hiç ayağ olmaya
biz kulıyuz anuñ hele tutduh yasakımı* [195r.13] (885-2)

Beyitte, aşk padişahının bir buyruk verdiği ve kullarının bunu tuttuğu anlatılmaktadır. Ancak burada olmaması istenen şeyin ayağ “kadeh” olması pek mümkün görünmemektedir. Eğer ayağ kelimesi ayığ “aklı başında, ayık” olarak okunursa ki imla buna izin vermektedir, beytin anlamı aydınlanmaktadır. Buna göre, aşk padişahı kimseyi ayık görmek istememiş, kulları da bu buyruğa uymuştur.

*la'lüñ şehâ oğrılayın içdi yüregüm kanını
tokuzladuram anı töre ile yusun için* [214r.10] (974-11)

Beyitteki yusun'un, yosun “kanun, töre, adet, yol” olarak okunması tercih edilmelidir.

*ayağı tozuna elüm ki gözüme kehl idinem
eger irmez ise başum bu tenümde serserîdür* [215v.7] (981-3)

Beyitin ilk mısrasında şair, sevgilinin ayak tozuna erişip gözüne sürme edinmek istemektedir. Bu ifadeyi düşündüğümüzde elüm kelimesinin, ilem ‘erişeyim, ulaşayım’ olarak düzeltilmesinin daha uygun olduğu anlaşılacaktır.

*al ayah ur bir ayah vir elümüze top tolu
kim cânumuz elümüzde tolu ayağı söver* [223r.2] (1015-2)

Beyitte kadehlerden söz edilmektedir. Beytin bütünü düşünüldüğünde şairin kadehlerin doldurulmasını istediği anlaşılır. Bundan dolayı söver'in suvar “su ver, sula” olarak okunması ve anlamlandırılması uygun olacaktır.

*iki hurma talı biri biriyle
sivişdiler i bağ ıssı koşdur* [235r.12] (1070-4)

Yukarıdaki gazelin diğer mısralarına baktığımızda, irişdür, yaraşdur, dirişdür şeklinde fiillerin işteşlik şekliyle kafiyelendirildiğini görürüz. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda koşdur şeklinin koşuşdur olarak düzeltilmesi gerektiği açıktır. Ayrıca vezin de zaten böyle bir okumayı gerektirmektedir

*şöyle ger şekker dilerseñ 'âleme erzân ola
yüregümi kan dilerseñ dinme zinhâr epsem ol* [257v.5] (1170-5)

Beyitteki dinme kelimesi dınma “ses çıkarma!, söz söyleme! olarak düzeltilirse, anlam daha vazih olacaktır.

*gözlerüm ırmağını ırmağa bilmez gişi
illâ gülistân için gül ıradur hüsnine* [286r.2] (1293-2)

Beyitte, gülün gül bahçesi için güzelliğe erişmesinden söz edilmektedir. Ancak ikinci mısradaki ır- “uzaklaşmak, ayrılmak” fiiliyle ilgili olan ıradur kelimesi anlama uygun düşmemektedir. Bunun yerine éredür “ulaşır, ulaşacaktır” şeklinin tercihi anlamı tamamlaması açısından daha uygun olacaktır.

*cân ile ‘akl u gönülüm gözlerine bevlidür
zîrâ ki her huft e gözi bâzı nâzükdür anuñ* [291v.9] (1315-2)

Yukarıdaki beytin ilk mısrasında şair, canı ve aklının sevgilinin gözüne bağlı olduğunu anlatmaktadır. Bu yüzden bevlidür kelimesi, bavlıdur “alıştırılmıştır, bağlıdır” olarak okunmalıdır.

*la'lüñ sanemâ derdüme em sem olur ise
bir sınağa için nola em sem olur ise* [293r.6] (1327-1)

Daha önce de üzerinde durduğumuz söz oyunu bu beyitte de görülür. Beytin ikinci mısrasındaki em sem'in emsem “emeyim, emsem” olarak okunması ve anlamlandırılması gerektiği açıktır.

*gönlümni karahladı göz karası
gör meni neñe saldı göz karası* [295r.8] (1348-1)

Yukarıdaki tuyuğda da gönlümni “gönlümü”, meni “beni” şekilleri Doğu Türkçesinin izlerini taşımaktadır. Dolayısıyla ikinci mısradaki neñe kelimesini de nege “neye” olarak okuyup anlamlandırmak mümkündür.

*bu nefes ki maksûdlar buldı hâsıl
çevregi yârânlaruñ gülbang imiş* [304r.1] (1439-2)

Kadı Burhaneddin'in tuyuğlarında Doğu Türkçesinin izleri daha belirgindir. Bu yüzden buldı fiilini boldı olarak okumak mümkün ve daha uygundur.

Bu düzeltme önerilerimizin dışında, dizgi yanlışından ortaya çıkmış olduğunu düşündüğümüz şu kelimelerin de doğru şekilleri aşağıda gösterilmiştir:

döylemez > söylemez [41v.1] 8178-1), def ter > defter [74r.12] (322-8), inen > inan [111v.12] (496-8), tetgavul > tatgavul [141v.3] (629-), gisûn > gisûñ, cevzen > çevşen [163r.1] (727-2).

Sonuç

Kadı Burhaneddin'in şiirleri Eski Anadolu Türkçesini en güzel şekilde temsil eder. Görüldüğü ve anlaşıldığı üzere, şâirin şiirlerindeki dilin kıvraklığı Türkçe kelimeleri ağırlıklı olarak kullanmasındandır. Bu durum aynı zamanda şiirlerinin anlaşılmasında bazı güçlükler de yol açmıştır. Bu yazıda, gazellerle birlikte rubai ve tuyuğları da içeren hacimli bir divan olan Kadı Burhaneddin Divanı'ndaki şiirler gözden geçirilerek bazı düzeltmeler teklif edilmiş, ayrıca farklı bir biçimde okunabilecek yerler hakkındaki tespitler ortaya konmuştur.

Kaynaklar

- Akar, M. (1998). Bizi yanıltanlar: 1. kâtipler, *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*. Türk Diyanet Vakfı Yayınları, s: 7-9.
- Alparslan, A. (1977), *Kadı Burhaneddin divanından seçmeler*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergin, M. (1980). *Kadı Burhaneddin divanı*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Kaymaz, Z. (2021). Kadı Burhaneddin Divanı'ndaki bir gazel üzerine. *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi (AY-TBD)*, 7(12), 141-150.
- Tören, H. (2000). Kadı Burhaneddin Divanı'nda bazı yeni okuyuşlar. *İlmî Araştırmalar* (9), 7-9.
- Türk Dil Kurumu (2020). *Kadı Burhaneddin dîvân*. Türk Dil Kurumu Yayınları.